

СЕКЦІЯ 8 КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.352.7

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 350 КК УКРАЇНИ

Владимиренко С.В., здобувач
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Стаття присвячена дослідженню проблем, пов'язаних з кваліфікацією та відмежуванням погрози або насильства щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 КК України) від суміжних складів злочинів. Даються науково обгрунтовані рекомендації щодо правильної кваліфікації злочинних діянь, передбачених ст. ст. 129, 345, 350 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: кримінальне право, погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Статья посвящена исследованию проблем, связанных с квалификацией и размежеванием угрозы или насилия относительно служебного лица или гражданина, который исполняет общественный долг (ст. 350 УК Украины) от смежных составов преступлений. Даются научно обоснованные рекомендации относительно правильной квалификации преступных действий, предусмотренных ст. ст. 129, 345, 350 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: уголовное право, угроза или насилие относительно служебного лица или гражданина, который исполняет общественный долг.

Vladimirenko S.V. CRIMINAL LEGAL QUALIFICATION OF A CRIME UNDER ITEM 350 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The clause is devoted research of problems connected with qualification and delimitation of threat or violence concerning the office person or the citizen which performs a public debt (item 350 of Criminal Code of the Ukraine) from adjacent railroad trains of crimes. Scientifically reasonable recommendations concerning correct qualification of the criminal acts provided by clauses 129, 345, 350 of Criminal Code of the Ukraine are made.

Key words: criminal law, threat or violence concerning the office person or the citizen which performs a public debt.

Постановка проблеми. Злочини, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у виді шкоди здоров'ю людини, розміщені у Кримінальному кодексі України не лише у розділі II Особливої частини «Злочини проти життя та здоров'я особи», а й у інших розділах Особливої частини Кримінального кодексу України. Здоров'я людини у цих випадках виступає додатковим безпосереднім об'єктом [1, с. 142].

Ступінь розробленості проблеми. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема, П.П. Андрушком, В.О. Навроцьким, В.І. Осадчим, М.І. Пановим, В.В. Сташисом, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюком, С.С. Яценком та ін. Незважаючи на те що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невирішених питань стосовно оптимізації відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Мета статті – розкриття проблеми відмежування досліджуваного злочину від суміжних

складів злочинів з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Частина 1 ст. 350 КК України «Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок» встановлює відповідальність за погрозу вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням чи пошкодженням майна загальнонебезпечним способом щодо службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок, застосована з метою припинення діяльності службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, або зміни її характеру в інтересах того, хто погрожує. Однак у Кримінальному кодексі України існують ще декілька правових норм, що передбачають відповідальність за такі злочини, як «Погроза вбивством» (ст. 129 КК України), «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (ст. 345 КК України), «Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча» (ст. 346 КК України), «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного» (ст. 377

КК України) і «Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи» (ст. 398 КК України), що ставить за необхідне вирішити питання стосовно співвідношення цих норм одне з одним. В даному випадку можна говорити про виникнення конкуренції чи колізії між статтями КК України, що входять до його II та XV розділів Особливої частини Кримінального кодексу України – «Злочини проти життя та здоров'я особи», «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» та [2, с. 130].

Загальновідомо, що під конкуренцією кримінально-правових норм у юриспруденції України розуміють передбачення певного діяння двома (кількома) кримінально-правовими нормами одночасно [3, с. 64].

Залежно від того, у який період регулювання кримінальних правовідносин виникає конкуренція, виділяють конкуренцію кримінально-правових норм при кваліфікації злочину, конкуренцію норм при призначенні покарання, конкуренцію норм при звільненні від кримінальної відповідальності та конкуренцію норм при звільненні від покарання.

Характерною особливістю конкуренції кримінально-правових норм, професор М.И. Коржанський вважав те, що вона виникає лише тоді, коли було вчинено один злочин (на відміну від повторності чи сукупності злочинів). Але такий злочин містить ознаки, передбачені двома (кількома) кримінально-правовими нормами, тобто при кваліфікації такого злочину виникає конкуренція двох чи більше кримінально-правових норм [3, с. 64].

Конкуренція зумовлюється диференціацією кримінально-правових норм, прагненням законодавця диференціювати кримінальну відповідальність, посилюючи її в одних нормах і пом'якшуючи в інших, а також недосконалістю системи кримінального законодавства [3, с. 64–65].

Конкуренція кримінально-правових норм буває кількох видів. Так, академік В.М. Кудрявцев виділяє два види конкуренції – конкуренцію загальної та спеціальної норм, а також конкуренцію частини та цілого [4, с. 251, 258].

Конкуренція загальної та спеціальної кримінально-правових норм виникає у зв'язку із прагненням законодавця диференціювати кримінальну відповідальність шляхом виділення із загальної норми спеціальних норм, які передбачають або більш сувору, або, навпаки, більш м'яку відповідальність порівняно із загальною нормою.

Низка науковців вважає, що при конкуренції декількох норм перевагу віддають спеціальній нормі, незалежно від того, яка міра покарання передбачена в її санкції – більш м'яка чи, навпаки, більш тяжка. Дане правило пояснюється тим, що законодавець виділяє спеціальні норми за принципом не тільки пониженої, але й підвищеної суспільної небезпеки того чи іншого діяння. Таку ж позицію пропонує зайняти судам і Верховний суд України: «Якщо злочин одночасно передбачений загальною і спеціальною нормами, то сукупність злочинів відсутня, і застосуванню підлягає спеціальна норма, яка найбільшою

мірою відображає специфіку та особливості такого злочинного діяння» [2, с. 131].

Конкуренція загальної та спеціальної норм є співвідношенням кримінально-правових норм, які перебувають відносно підпорядкування за обсягом. При цьому відношенні загальна норма ст. 129 КК України «Погроза вбивством» є поняттям, яке має більшу ступінь узагальнення, що включає в себе багато випадків, а спеціальна норма ч. 1 ст. 350 КК України є одним з таких випадків. При цьому виді конкуренції завжди застосовується спеціальна норма, яка за своїм обсягом є індивідуальним випадком з подібних. Спеціальна норма застосовується незалежно від того, чи більш сувору, чи менш сувору відповідальність вона встановлює в порівнянні із загальною нормою.

Дійсно, загальною нормою про кримінальну відповідальність за погрозу вбивством є норма ст. 129 КК України, тому законодавець зайняв позицію: погроза вбивством щодо службової особи чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок, застосована з метою припинення діяльності службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, або зміни її характеру в інтересах того, хто погрожує, становить велику суспільну небезпеку і, відповідно, суттєво обтяжує відповідальність. Тому, щоб покарання за дане діяння відповідало цим обставинам, законодавець виділив із загальної норми ст. 129 КК України «Погроза вбивством» ч. 1 ст. 350 КК України. Так, погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози – карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років (ч. 1 ст. 129 КК України), а діяння, передбачене ч. 1 ст. 350 КК України, – карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років. Таким чином, ч. 1 ст. 350 КК України як спеціальна кримінально-правова норма стосовно ч. 1 ст. 129 КК України передбачає більш сувору відповідальність.

Відмінність зазначених злочинних діянь у цілому виявляється в описі їх об'єктивної сторони, додаткового об'єкту посягання та потерпілих від злочину. Спільністю ж об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 129 КК України та ч. 1 ст. 350 КК України, є вчинення погрози вбивством, тобто залякування людини заповіданням їй смерті. Водночас конструкція об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 129 і ч. 1 ст. 350 КК України, має відмінності. Так, об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 350 КК України, може здійснюватися у формі трьох видів погроз: 1) погрози вбивством; 2) погрози заповіданням тяжких тілесних ушкоджень; 3) погрози знищенням чи пошкодженням майна. Водночас виконання об'єктивної сторони даного злочину вимагає доведення погрози вбивством, насильством, знищенням чи пошкодженням майна до відомо потерпілому від даного злочину [5, с. 139]. Що стосується об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 129 КК України, то вона

полягає в погрозі вчинити вбивство при наявності реальних підстав побоюватися виконання такої погрози.

Для кваліфікації дії винної особи за ч. 1 ст. 350 КК України достатньо встановити лише факт погрози службовій особі чи її близьких або щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок з метою припинення їхньої діяльності або зміни її характеру в інтересах того, хто погрожує. Така погроза має бути дійсною та реальною. Для кваліфікації дій винного за ч. 1 ст. 350 КК України наявність реальних підстав побоювання потерпілим виконання погрози не є обов'язковою. Обов'язковою ознакою погрози у складі цього злочину є те, що, вона вчиняється у зв'язку з виконанням службовою особою чи громадянином службових або громадських обов'язків.

Слід зауважити, що діяння, які утворюють об'єктивну сторону як складу злочину «Погроза вбивством» (ст. 129 КК України), так і складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 350 КК України, посягають на суспільні відносини у сфері охорони та захисту психічної та фізичної недоторканності особи, її життя та здоров'я. Потерпілими від цього злочину можуть бути лише службові особи (крім тих осіб, які виступають потерпілими від інших посягань, передбачених, зокрема, ст. ст. 345, 346, 377, 405 КК України), громадяни, які виконують громадський обов'язок (за умови, що скоєне не охоплюється ст. ст. 342, 377 КК України), особи, які є близькими щодо службової особи. Потерпілими від злочину, передбаченого ч. ч. 2 і 3 ст. 350 КК України, також можуть бути особи, які є близькими щодо громадянина, який виконує громадський обов'язок. Тоді як потерпілою від злочину, передбаченого ст. 129 КК України, може бути будь-яка особа.

Тобто кримінально-правові норми, передбачені ст. ст. 129 та 350 КК України, співвідносяться як загальна й спеціальна норми. Спеціальною стосовно положень, які містяться у ст. 129 КК України, робить ст. 350 КК України додатковий об'єкт злочинного діяння та специфіка потерпілого від злочину. Саме вони вказують на необхідність більш суворого покарання за злочинне діяння, передбачене ст. 350 КК України, ніж за погрозу вбивством пересічній особі (ст. 129 КК України).

Напрацьоване наукою та рекомундаване судам загальної юрисдикції правило: при конкуренції загальної та спеціальної норм права конкуренція вирішується за допомогою застосування спеціальної норми [2, с. 131].

Аналогічна ситуація складається і у відношенні кримінально-правової норми, передба-

ченої ст. 195 КК України «Погроза знищення майна», яка є загальною для ч. 1 ст. 350 КК України, а також ст. ст. 125 «Умисне легке тілесне ушкодження», 122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження», 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», які є загальними для ч. ч. 2 та 3 ст. 350 КК України.

Диспозиції більшості статей Кримінального кодексу України, в яких мова йде про відповідальність за погрозу або насильство щодо певних категорій осіб, взагалі позбавлені будь-якої згадки про мотиви та цілі вчинення цього злочину. Законодавець обмежується невизначеним формулюванням: «у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю» (ч. ч. 2, 3 ст. 350 КК України), «у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків» (ст. 345 КК України), «у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю» (ст. 346 КК України), «у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя» (ст. 377 КК України), «у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги» (ст. 398 КК України), «у зв'язку з виконанням ним обов'язків з військової служби» (ст. 405 КК України), що не дає чіткої картини, чим керувався суб'єкт злочину при вчиненні діянь, зазначених у цих кримінально-правових нормах.

Висновки. Ми переконані, що злочинні цілі, яких прагне досягнути суб'єкт злочину, повинні бути зазначені у тих частинах зазначених статей Особливої частини Кримінального кодексу України, де законодавець обмежується формулюваннями «у зв'язку з ... діяльністю», на зразок того, як це зазначено у ч. 1 ст. 350 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусів Г.В., Андрушко П.П., Лихова С.Я. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник для студ. юр. вузів та факульт.] / [Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та ін.] ; за ред. [П.С. Магишевського, С.С. Яценка, П.П. Андрушка]. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 896 с.
2. Вольний В.І. Особливості кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм (на прикладі ст. 129 КК України та ч. 1 ст. 345 КК України) / В.І. Вольний // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 130–133 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11vvikku.pdf>.
3. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів : [навч. посіб.] / М.Й. Коржанський ; вид. 3-тє, допов. та переробл. – К. : Атіка, 2007. – 592 с.
4. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев ; 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2007. – 304 с.
5. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : [монографія] / В.І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.